

Tärnskär — en pärla i havsbandet

TORBJÖRN PETERSON

Från utkikspunkten på Söderö kummel ser Tärnskär för blotta ögat ut som en låg, kal och fullkomligt steril kobbe. I kikaren tycker man sig ana torra grässtråk och kanske något spretigt örtbestånd, men inte mycket mer. Ön ligger verkligen exponerat, utanför den skyddande raden av större öar sydost om Nämdö (fig 1). Bortom Tärnskär finns ingenting, bara enstaka bränningar och sedan öppet hav bort till lettiska kusten.

Vid närmare bekantskap mjuknar det sterila intrycket, och den botaniska nyfikenheten vaknar när man ser färglickar i skrevor och kring hällkar. Gummibåten sugs ömsom in, ömsom ut

i den tunga havsdyningen, och skapar lindriga svårigheter på landningsplatsen på öns utsida. Tärnskär välkomnar med solvarma klippor som uppstickande trotsar det omslutande kalla havet. För att vara ett utskär är ön överraskande stor, inte på bredden men på längden. Bredden är blott femtio till hundra meter, men från sydväst till nordost är ön nästan tusen meter och det tar en god stund att gå runt hela skäret (fig 2). Den sydvästra delen är mest kuperad, den mellersta delen låg och tidvis nästan helt översvämmad, medan nordöstra delen är mest klippig och botaniskt ganska trivial.

Tärnskär är speciellt på flera sätt.

Fig 1. Tärnskär i april sett från Söderö kummel. Tärnskär är det allra yttersta skäret mot havet. Paralaxfelet gör att avståndet förvrängs, i själva verket är det nästan tre sjömil till Tärnskär. Foto Jan Ehrsson 1987.

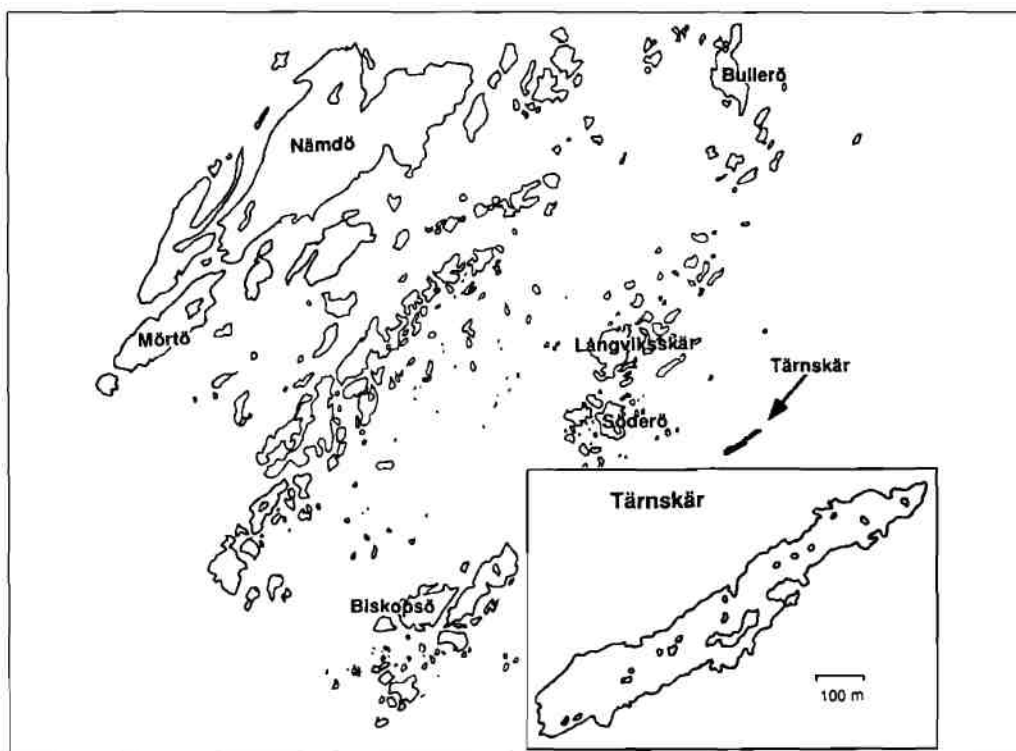

Fig 2. Tärnskär och dess geografiska läge.

Förutom sin storlek och sitt exponerade läge går en sandåder i dagen i nordost och skapar en underbar sandstrand. Sandstranden fortsätter ut i en avgränsad lagun med naturell vågbrytare av grundflak som bara tillåter ett djupgående av någon halvmeter. I lagunen uppnås ofta en badtemperatur ett par grader över havet utanför. På öns låga mellersta delar har multnande växtmaterial blandats med sand och skapat ett riktigt "marskland" i miniatyr där vadarfågel trivs under flyttstråken. Ornitologen Jan Ehrsson, som besökt ön otaliga gånger, har observerat närmare 130 arter på Tärnskär och betraktar ön som en enastående fågellokal i trakten. Bland celebriteterna kan nämnas fjälluggla, berguv och olika arktiska vadare. Jan har också sett en

jättelik vattensnok på ön. Här finns också grodor, sannolikt vanlig groda. Mink, detta skärgårdens gissel, har tidigare setts på ön och jag såg mink på flera kringliggande öar i samband med inventeringen. I vattnen runt Tärnskär finns även gråsäl.

På öns sydvästra ände finns en plåtå platt som en fotbollsplan, om än en sluttande sådan, med en prunkande örtrikedom av älgört, fackelblomster, renfana, styvmorsviol, gökblomster, frossört, kråkvicker och strandveronika (*Veronica longifolia* var. *maritima*).

Botaniskt innehåller Tärnskär det mesta som kan hittas på omgivande öar plus en del därtill. Dvärgarun, saltarv, vejde, nattviol (enligt Jan Ehrsson), vitgröe, bitterpilört, tiggarranunkel, gråvide, kärresälting och grodtåg fann jag

på Tärnsjär, men inte på nrliggande öar. Vissa arter som fanns sporadiskt på andra öar fanns här ymnigt, t ex kustarun, sumpfräne och hästsvans.

Endast på trädsidan uppvisade ön en utarmad flora. På norra halvan av ön växer en klibbal i en skreva, grov och säkert gammal, men knappt mer än manshög. Denna "maral" balanseras av ett buskage av gråvide på södra ön och dessa båda utgör tillsammans hela Tärnsjärs vedartade flora.

I "Stockholmstraktens växter" (Almquist & Asplund 1937) anges endast två växtarter från Tärnsjär. Dessa båda är vattenväxter: härnating i brackvatten och gropnate i brackvatten eller sötvatten.

Tärnsjär är relativt rikt på hållkar varav flera är påfallande stora och varierande i salthalt och vattenkvalitet, vilket skapar ytterligare förutsättningar för en varierad flora. Här finns täta bestånd av havssäv, blåsäv, hästsvans, kråklöver och sumpfräne. På en blockstrand mot nordväst växer bestånd av bland annat vejde, rörsvingel, åkersenap och strätta eller strandkvanne (*Angelica* sp.). Tärnsjärs 77 arter av fröväxter (varav 10 "endemiska") tillsammans med öns läge i allra yttersta havsbandet, den exotiska sandstranden och den på den lilla ytan ändå varierande naturen samt den höga frekvensen av rastande flyttfåglar gör ön till ett mycket sevärt och attraktivt utflyktsmål. Risken att alltför frekventa besök sliter ned öns naturvärden är uppenbar. Fräschören och artrikedomen är en direkt konsekvens av frånvaron av människor. Det utsatta läget motverkar täta besök på ön. Vid hårt väder erbjuds knappast lä någonstans och goda ankarplatser saknas för fritidsbåtar. Samtidigt gör de grunda stränderna det närmast ogörligt att angöra land. Trots svårigheterna att

lägga till besöks ön flitigt vid fint väder.

Tärnsjär ingår i naturvårdsverkets skisserade skärgårdsnationalpark omfattande ögrupperna från Bullerön och Rågsjär i norr till Biskopsön och Bytta i söder (fig 2).

Detta "avslöjande" av Tärnsjärs hemligheter medför säkert inte något ökat rekreationstryck på ön, då dess kvaliteter redan beskrivits i båttidningar och Äventyrsresor regelbundet har kajakturer till ön.

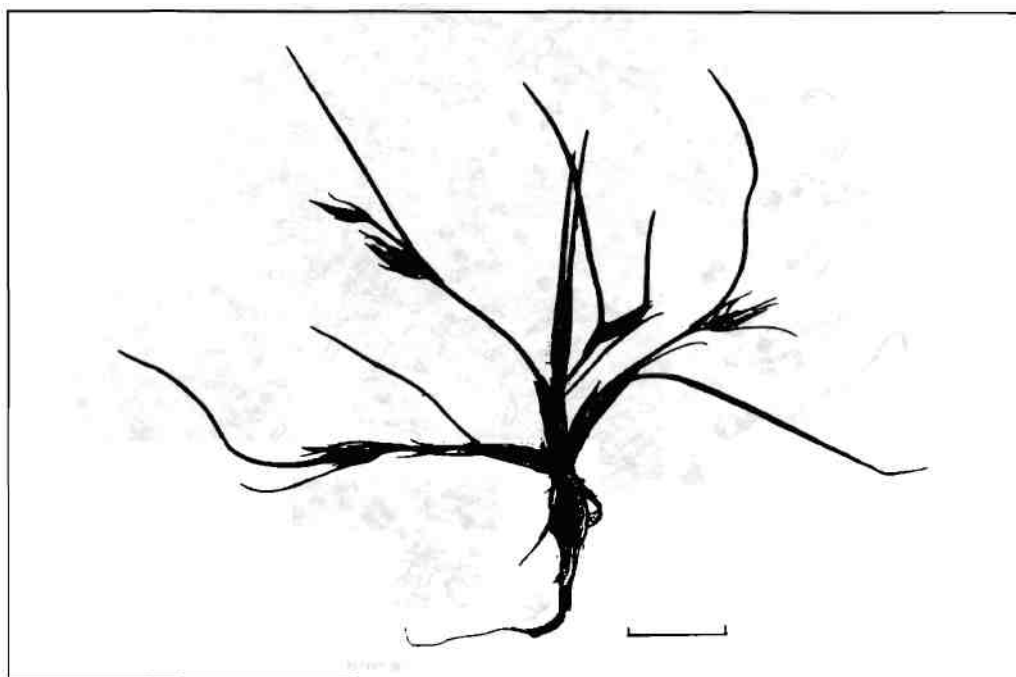
Oavsett om Tärnsjär blir nationalpark eller ej kan man bara vädja till alla besökare att värna om denna pärla och visa hänsyn mot djur och växter och därmed bevara öns särpräglade karaktär och överraskande höga naturvärden.

Kärlväxtfloran på Tärnsjär

Noterade 10. 8 1990

<i>Agrostis stolonifera</i>	krypven
<i>Allium schoenoprasum</i>	gräslök
<i>Alnus glutinosa</i>	klibbal
<i>Angelica archangelica</i> <i>ssp. litoralis</i>	strandk vanne
— <i>sylvestris</i>	strätta
<i>Atriplex littoralis</i>	strandmålla
— <i>prostrata</i>	spjutmålla
<i>Callitriche cophocarpa</i>	sommarlånke
<i>Centaurium littorale</i> — <i>pulchellum</i>	kustarun
<i>Cerastium fontanum</i> <i>ssp. triviale</i>	dvärgarun
<i>Cirsium palustre</i>	hönsarv
— <i>vulgare</i>	kärrtistel
<i>Cochlearia danica</i>	vägtistel
	dansk skör-
	bjuggsört
<i>Cornus suecica</i>	hönsbär
<i>Deschampsia bottnica</i> — <i>flexuosa</i>	gultåtel
<i>Dryopteris carthusiana</i> — <i>dilatata</i>	kruståtel
<i>Eleocharis uniglumis</i>	skogsbräken
<i>Elymus repens</i>	lundbräken
<i>Epilobium angustifolium</i> — <i>palustre</i>	agnsäv
<i>Festuca arundinacea</i>	kvickrot
<i>Filipendula ulmaria</i>	mjölkört
<i>Galeopsis bifida</i>	kärrdunört
	rörsvingel
	älgräs
	toppdån

<i>Galium palustre</i>	vattenmåra	<i>Ranunculus sceleratus</i>	tiggarranunkel
<i>Glaux maritima</i>	strandkrypa	<i>Rhinanthus serotinus</i>	höskallra
<i>Hippuris vulgaris</i>	hästsvans	<i>Ribes nigrum</i>	svarta vinbär
<i>Honckeya peploides</i>	saltarv	<i>Rorippa palustris</i>	sumpfräne
<i>Isatis tinctoria</i>	vejde	<i>Rubus idaeus</i>	hallon
<i>Juncus compressus</i>	stubbtag	<i>Rumex acetosella</i>	bergssyra
— <i>conglomeratus</i>	knapptag	— <i>crispus</i>	krusskräppa
— <i>ranarius</i>	grodtåg	<i>Sagina procumbens</i>	krypnarv
<i>Lemna minor</i>	andmat	<i>Salix cinerea</i>	gråvide
<i>Lychnis flos-cuculi</i>	gökbloster	<i>Scirpus maritimus</i>	havssäv
<i>Lycopus europaeus</i>	strandklo	— <i>tabernaemontani</i>	blåsäv
<i>Lythrum salicaria</i>	fackelbloster	<i>Scutellaria galericulata</i>	frossört
<i>Matricaria maritima</i>		<i>Sedum acre</i>	gul fetknopp
<i>ssp. inodora</i>	baldersbrå	— <i>telephium</i>	kärleksört
<i>Myosotis scorpioides</i>	äkta förgätmigej	<i>Senecio sylvaticus</i>	bergkorsört
<i>Odontites littoralis</i>	strandrödtoppa	<i>Sinapis arvensis</i>	åkersenap
<i>Peucedanum palustre</i>	kärrsilja	<i>Spergularia marina</i>	saltnarv
<i>Phalaris arundinacea</i>	rörflen	<i>Stellaria graminea</i>	grässtjärn- blomma
<i>Plantago major</i>	groblad	<i>Tanacetum vulgare</i>	renfana
<i>Platanthera bifolia</i>	nattviol	<i>Triglochin palustre</i>	kärrsälting
<i>Poa annua</i>	vitgröe	<i>Valeriana salina</i>	strandvänderot
<i>Polygonum aviculare</i>	trampört	<i>Veronica longifolia</i>	
— <i>hydropiper</i>	bitterpilört	<i>var. maritima</i>	strandveronika
<i>Potentilla anserina</i>	gåsört	<i>Vicia cracca</i>	kråkvicker
— <i>argentea</i>	femfingerört	<i>Viola tricolor</i>	styvmorsviol
— <i>palustris</i>	kråklöver		
<i>Puccinellia retroflexa</i>	saltgräs		

Juncus ranarius från Muskö, samlad av Sussie Agartz och Hans-Erik Wanntorp. Ca 1,5 ggr förstorad (skalstreck 1 cm).